

Реферат на тему: "Феміністична проблематика повістей О. Кобилянської "Людина" і "Царівна" (курсова робота)"

Ольга Кобилянська

КУРСОВА РОБОТА

З української літератури на тему:

Феміністична проблематика повістей О.Кобилянської "Людина" і "Царівна"

ПЛАН

ВСТУП

1. ЗАГАЛЬНИЙ ОГЛЯД ЖИТТЯ І ТВОРЧОСТІ О.КОБИЛЯНСЬКОЇ

2. ВПЛИВ ФЕМІНІЗМУ НА УКРАЇНСЬКУ ЛІТЕРАТУРУ.

МІСЦЕ ТВОРЧОСТІ О.КОБИЛЯНСЬКОЇ У ФЕМІНІСТИЧНІЙ ПРОБЛЕМАТИЦІ

3. ЖІНОЧИЙ ІДЕАЛ ОЛЬГИ КОБИЛЯНСЬКОЇ ЗА ПОВІСТЯМИ "ЛЮДИНА" І "ЦАРІВНА"

4. АВТОРСЬКА ПОЗИЦІЯ У ПОВІСТІ ОЛЬГИ КОБИЛЯНСЬКОЇ "ЛЮДИНА"

ВИСНОВКИ

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

ВСТУП

Тема даної курсової роботи "Феміністична проблематика повістей О.Кобилянської "Людина" і "Царівна" є вкрай актуальною для дослідження, оскільки в наш час погляди на місце жінки в суспільному житті значно видозмінилися і потребують більш глибокого аналізу та вивчення. Що цікаво, погляди О.Кобилянської у час її життя виглядали більш радикальними і революційними, ніж сьогодні, але, в якійсь мірі, і творчість О.Кобилянської і творчість Лесі України сприяли становленню феміністичних позицій не тільки в Україні, але і по всій Європі.

Для дослідження феміністичної проблематики твори "Людина" і "Царівна" вибрані не випадково, саме через ці повісті якнайкраще прослідковується позиція О.Кобилянської стосовно місця жінки в суспільстві.

В "Людині", а ще більше в "Царівні" особисте щастя героїнь Кобилянської більшою чи меншою мірою вже пов'язується з соціальними проблемами, активною позицією людини в житті, з необхідністю боротися з обставинами, що сковують розвиток її духовних сил.

Продовжуючи проблематику "Людини", повість "Царівна" (1895) свідчила про розширення світобачення письменниці, поглиблення її реалістичної манери, засобів психологічного аналізу. Повість має складну творчу історію. Писалась вона і доопрацьовувалась тривалий час (1888 — 1893), первісний текст її був німецький, пізніший — український. Надрукована повість була в газеті "Буковина" (1895) і того ж

року вийшла в Чернівцях окремим виданням.

Активна учасниця загальноукраїнського літературного процесу, Кобилянська постійно спілкувалася з культурами інших народів, зокрема тих, які жили в Австро-Угорській імперії. Завдяки новаторству, співзвучності прогресивним тенденціям світової літератури проза Кобилянської в її вершинних виявах викликала і викликає значний інтерес не лише в нашій країні, а й за її межами. Кращі твори письменниці вийшли у перекладах багатьма мовами, зокрема слов'янськими, відіграли й відіграють важливу роль у міжслов'янських літературних контактах, піднімаючи міжнародний престиж українського художнього слова.

Гадаємо, що вивчення творчості О.Кобилянської та її найкращих творів буде актуальним і на майбутнє.

1. Загальний огляд життя і творчості О.Кобилянської

Не можна розглядати особливості творчості Ольги Кобилянської без розгляду її життєвого шляху, адже життя і творчість видатної майстрині слова тісно переплелися.

Народилася Ольга Кобилянська 27 листопада 1863р. у містечку Гура-Гумора в Південній Буковині в багатодітній сім'ї дрібного урядовця. З дитячих років вона знала не тільки українську, а й польську та німецьку мови, якими говорили в її родині. Дитинство й юність майбутньої письменниці минули в румунсько-німецьких містечках Гура-Гумора, Сучава, Кімполунг. Пізніше вона жила в с. Димка, а з 1891р. — у Чернівцях.

У Південній Буковині, заселеній переважно німцями й румунами, жили й українці. Але українських шкіл чи культурно-освітніх закладів у 60 — 80-ті рр. тут не було. Німецька школа не могла дати Кобилянській будь-яких знань з історії культури українського народу. Перші літературні твори О. Кобилянської, написані німецькою мовою ще без чіткого уявлення, "що значить слово "література", припадають на початок 80-х рр. ("Гортенза, або нарис з життя однієї дівчини", "Доля чи воля?"). Ранні неопубліковані твори Кобилянської ("Гортенза", "Малюнок з народного життя на Буковині", "Видиво", "Людина з народу" та ін.) сьогодні зберігають переважно пізнавальне значення, відображаючи окремі сцени з життя містечкової інтелігенції, людей з народу.

Німецька мова, як і німецька культура, відіграли позитивну роль у житті й творчості Кобилянської. Вони, як слушно зауважила Леся Українка, допомогли Кобилянській вийти в широкий світ загальнолюдської культури. Але для утвердження Кобилянської як української письменниці необхідно було глибоко знати не лише українську мову, а й надбання української літератури. Цю істину вона все ясніше почала усвідомлювати і з кінця 80-х років наполегливо вивчає культурну спадщину свого народу, виявляє дедалі більший інтерес до його життя.

Тоді ж вона бере активну участь у так званому феміністичному русі, який зачепив чимало наболілих питань, над якими замислювалися представники передової інтелігенції. Ставши у 1894р. однією з ініціаторок створення "Товариства руських жінок на Буковині", Кобилянська обгрунтувала мету цього руху в брошурі "Дещо про ідею

жіночого руху". Письменниця порушила питання про тяжке становище жінки "середньої верстви", активно виступила за рівноправність жінки й чоловіка, за її право на гідне людини життя.

Ці думки виявилися в ранніх творах письменниці. У деяких з них ("Гортенза", "Вона вийшла заміж" та ін.), змальовуючи духовний світ своїх героїнь, письменниця робить наголос на їх пошуках особистого щастя. В "Людині", а ще більше в "Царівні" особисте щастя героїнь Кобилянської більшою чи меншою мірою вже пов'язується з соціальними проблемами, активною позицією людини в житті, з необхідністю боротися з обставинами, що сковують розвиток її духовних сил.

Продовжуючи проблематику "Людини", повість "Царівна" (1895) свідчила про розширення світобачення письменниці, поглиблення її реалістичної манери, засобів психологічного аналізу. Повість має складну творчу історію. Писалась вона і доопрацьовувалась тривалий час (1888 — 1893), первісний текст її був німецький, пізніший — український. Надрукована повість була в газеті "Буковина" (1895) і того ж року вийшла в Чернівцях окремим виданням.

Торкнувшись морально-етичних проблем життя інтелігенції у таких новелах, як "Аристократка" (1896), "Impromptu phantasie", Кобилянська продовжує розробляти їх у наступних творах і створює три цілісних образи жінок-інтелігенток в оповіданні "Valse melancolique" (1898). Згодом вона повертається до цієї теми в повістях "Нюба" (1905), "Через кладку", "За ситуаціями" (1913).

Тема інтелігенції проходить через усю творчість Кобилянської — від її ранніх оповідань та повістей до "Апостола черні".

Зображення життя села, його соціально-психологічних і морально-етичних проблем стало другою провідною лінією творчості Кобилянської. "Щоденники" письменниці переконливо свідчать, що в другій половині 80-х рр. вона вже замислюється над долею народу, пов'язуючи проникнення в його життя з опануванням соціалістичних ідей. В новелі "Жебрачка" (1895) письменниця вперше показує людину з народу, яка опинилася без засобів до існування, живе з милостині. У середині 90-х рр. письменниця поглиблює знання життя селянства, чому сприяють її тісні контакти з мешканцями буковинських сіл, зокрема Димки, що згодом увійде в її творчість страшною трагедією-братовбивством ("Земля").

Глибоко правдиві картини з життя села Кобилянська дала в новелах "Банк рустикальний", "На полях", "У св. Івана", "Час", "Некультурна".

Визначним досягненням української літератури, вагомим внеском письменниці у розробку теми землі у світовій літературі є повість Кобилянської "Земля". "Факти, що спонукали мене написати "Землю", правдиві. Особи майже всі що до одної також із життя взяті. Я просто фізично терпіла під з'явиськом тих фактів, і коли писала, ох, як хвилями ридала!.." — згадує О. Кобилянська в автобіографічному нарисі "Про себе саму". Саме це дало підстави Франкові назвати "Землю" твором, який, крім художньої цінності, "матиме тривале значення ще й як документ способу мислення нашого народу в час теперішнього тяжкого лихоліття".

На початку 900-х рр., розробляючи проблеми, накреслені в ранніх творах, письменниця прагне розширити сферу своїх художніх пошуків, звертається до абстрактно-символічних тем і образів ("Акорди", "Хрест", "Місяць" та ін.), пише ряд поезій в прозі, серед яких є майстерні художні мініатюри. Кобилянська друкує окремі твори в модерністських журналах "Світ", "Українська хата".

Реалістичні й романтичні тенденції творчості Кобилянської своєрідно поєднуються в одному з її кращих творів — повісті "В неділю рано зілля копала", в основі якої — мотив романтичної пісні-балади "Ой не ходи, Грицю, та й на вечорниці", що неодноразово опрацьовувався українськими письменниками, зокрема М. Старицьким у драмі під однойменною назвою. Повість перекладена багатьма мовами, інсценізована, з успіхом йде на сценах театрів нашої країни.

Творчість Кобилянської 20 — 30-х рр., у період, коли Північна Буковина опинилася під владою боярської Румунії, проходила в особливо складних і тяжких умовах. Українська мова й культура у цьому краї жорстко переслідувалися, проте й у таких умовах Кобилянська налагоджує контакти з українською літературною молоддю прогресивного журналу "Промінь" (1921 — 1923), з львівським місячником "Нові шляхи", з харківським видавництвом "Рух", де протягом 1927 — 1929рр. вийшли її "Твори" в дев'яти томах.

У творах Кобилянської періоду першої світової війни та часів боярсько-румунської окупації Північної Буковини з'явилися деякі нові мотиви. В оповідання письменниці ввійшла тема війни ("Юда", "Лист засудженого вояка до своєї жінки", "Назустріч долі" (1917), "Зійшов з розуму" (1923) та ін.), що була однією з провідних у творчості В. Стефаника, Марка Черемшини, О. Маковея, К. Гриневичевої та ін.

У деяких оповіданнях та новелах післявоєнного періоду Кобилянська звернулася до відображення тих морально-етичних проблем, що стали предметом художнього аналізу в багатьох її творах, написаних у кінці XIX — на початку XX ст. Так, мотиви "Землі" знаходять своєрідне продовження і певне поглиблення в соціально-побутовому оповіданні "Вовчиха".

Творчість Кобилянської 20 — 30-х рр. підпадає під певний вплив символізму ("Сниться", "Пресвята богородице, помилуй нас!"). У романі "Апостол черні" письменниця певною мірою ідеалізує буковинське духовенство, наділяючи таких духовних пастирів, як о. Захарій, багатьма громадянськими й християнськими чеснотами.

Виступивши в середині 90-х рр. як українська письменниця з оповіданнями й повістями з життя інтелігенції, Кобилянська протягом майже півстоліття створила десятки оповідань, нарисів, новел, повістей, критичних і публіцистичних статей, перекладів, лишила значне за обсягом листування. Велика частина її творів написана німецькою мовою. З них лише деякі були надруковані в періодичних виданнях; у 1901р. вони вийшли окремою книжкою під назвою "Kleinrussische Novellen". Окрему ідейно-тематичну групу становлять мемуарні та публіцистичні твори Кобилянської, написані в радянський період її діяльності.

Обставинами життя і творчістю Кобилянська глибоко вросла в буковинський ґрунт. Разом з тим вона ніколи не замикалася у вузьких етнографічних рамках і охоплювала зором усю Україну. Активна учасниця загальноукраїнського літературного процесу, Кобилянська постійно спілкувалася з культурами інших народів, зокрема тих, які жили в Австро-Угорській імперії. Завдяки новаторству, співзвучності прогресивним тенденціям світової літератури проза Кобилянської в її вершинних виявах викликала і викликає значний інтерес не лише в нашій країні, а й за її межами. Кращі твори письменниці вийшли у перекладах багатьма мовами, зокрема слов'янськими, відіграли й відіграють важливу роль у міжслов'янських літературних контактах, піднімаючи міжнародний престиж українського художнього слова.

2. Вплив фемінізму на українську літературу.

Місце творчості О.Кобилянської у феміністичній проблематиці

У європейському контексті фемінізм виступив однією з найвпливовіших течій ХХ століття. У науковій літературі дане поняття вимагає визначення щонайменше на двох рівнях: з одного боку, це широкий суспільний рух за права жінок, або ж феміністський рух, а з іншого – комплекс соціально-філософських, соціологічних, психологічних, культурологічних теорій, які здійснюють аналіз статусу жінки у суспільстві, або ж феміністична теорія. На теперішній час фемінізм пропонує альтернативну щодо існуючої картину світу, у можливість відбування якої потрібно перш за все вірити. Це дає підставу деяким дослідникам говорити даного напрямку не лише про феміністський рух чи про феміністичну теорію, а й про "феміністську теологію", яка є "теологією досвіду, що намагається викривати, осмислювати і покращувати ситуацію у суспільстві, пов'язану з утиском прав жінок, їхньою дискримінацією" (5).

Окрім вищесказаного, у науковій літературі фемінізм розглядається як соціально-культурна доктрина, спрямована на гуманізацію суспільства. Однак маємо констатувати, що в основу даного напрямку покладені здебільшого нагальні буденні проблеми, які вимагають практичного вирішення. Фемінізм такого "гатунку", що виростає із соціологічного та психологічного поля дослідження, репрезентують Сполучені Штати Америки. Саме європейський континент із розвиненою філософською традицією надав фемінізму філософсько-культурологічного звучання, виводячи його, таким чином, на рівень світоглядної орієнтації.

На сьогодні прийнято вважати, що час зародження феміністичних ідей відноситься до епохи Відродження з її ставленням до людини як до співтворця Бога. Саме в цю епоху з'являються перші трактати Кристини де Лізан і Корнеліуса Агріппи, в яких відкрито говориться про придушення особистості жінки і несправедливе ставлення до неї з боку суспільства (6).

Однак, власне, феміністський рух – перша системно організована спроба жіноцтва ствердити повноцінність власного буття у патріархальному суспільстві – розгортається пізніше, одночасно з рухом пролетарів, а також із антирасистськими та антиколоніальними виступами. Окрім того на даному суспільному русі безумовно позначилася проголошена у ХVІІІ столітті у Франції "Декларація прав чоловіка і

громадянина". Попри все, вона стала декларацією про права чоловіка, а громадянський кодекс Наполеона закріпив за жінкою статус нижчої істоти. Як відповідь цьому 1792 року у світ вийшла "Декларація прав жінки і громадянки", написана Олімпією де Гуж, в якій висувалися вимоги про надання жінкам громадянського і виборчого права, а також про можливість обіймати державні посади (10).

У пореформеному європейському суспільстві, коли серед нижчого прошарку населення (пролетаріату) вже не здійснюється суттєвого розподілу праці за статевою приналежністю, певні економічні чинники* змушують як жінку, так і чоловіка відстоювати на законодавчому рівні свої права. Саме з цього історичного факту постало питання про самоідентифікацію жінки, а першими шукачами відповіді на нього стануть саме жінки з пролетаріату.** Від цього часу будь-який натиск або наступ на жіноцтво взагалі або на жіночі права зокрема, у Європі буде сприйматися у "багнети" і не лише "низами". Жінки з "вищого світу" сприйматимуть це як особисту образу (потрібно зазначити, що раніше для "дам вищого світу" як у Європі, так і в Росії після реформ Петра I були певні – нехай і завузькі – можливості для самореалізації).

А в Росії провідна політична діячка О.М. Коллонтай проголосить: "Кінцевою метою пролетарки є зруйнування старого антагоністичного класового світу і створення світу іншого, кращого, в якому не буде більше засобів для експлуатації людини людиною"...

Цього не бажають і не можуть зрозуміти феміністки. Їм видається, що при досягненні формально визнаного буквою закону рівноправ'я вони прекрасно зуміють влаштуватися і в "старому світі гноблення і покріпачення, стогону і сліз". І це до певної міри так. Якщо для більшості жінок-пролетарок зрівняння в правах з чоловіком було б зараз лише зрівнянням у "безправ'ї", то для "обраних" – для жінок із буржуазії – воно насправді відкривало двері до нових, ще незвіданих прав і привілеїв, що складали до цього часу надбання одних лише чоловіків буржуазного класу. Але ж кожне подібне завоювання, кожна нова прерогатива буржуазної жінки давали б їй у руки лише нове знаряддя для експлуатації молодшої сестри і все більше й більше поглиблювалася б прірва, що розділяє жінок з двох протилежних соціальних таборів" (4). Отже, пролетарці недоцільно розпорошувати свою енергію на слухання або, тим паче, на сумісні дії разом із жінкою з іншого "соціального табору". Єдиним виправданням для такої гіперболічно-ілюзорної точки зору могло бути лише тогочасне жахливе становище виробничої сфери в Російській імперії, коли праця жінки використовувалася перш за все у тих галузях промисловості, де не вимагалася високої кваліфікації, а середній вік жінки в Росії на початку ХХ століття складав усього 33 роки (12).

На відміну від Заходу, жіночий рух у Росії був тісно пов'язаний із соціалістичним і ніколи не виходив за його межі. "Відбуваюши" у своєму дикому розквіті у 10-20-і роки ХХ століття у цілком звуженому вигляді "на низах", цей рух буде зупинено "великим блюстителем моралі" Йосифом Сталінім.

В історії українського культурного процесу остання декада ХІХ і перші 14 років ХХ століття були періодом важливих досягнень, що стали основними елементами у формуванні проекту нової української людини. Зокрема, на західноукраїнських землях

даний процес мав певну специфіку в культурному аспекті і відбувався досить динамічно. Цей період у Галичині характеризувався надзвичайно плідним розвитком науки, літератури, драматургії, преси і публіцистики. В літературі даного періоду основні художні зміни були пов'язані з зародженням українського модернізму. На відміну від європейського, ранній український модернізм був явищем не лише естетичним, але й культурно-історичним.

Формування неонародницької та модерністичної течій в українській літературі початку XX століття великою мірою було пов'язане з питанням про шляхи й напрямки соціально-культурного самовизначення. Це надавало особливого драматизму полемікам і деклараціям, з'ясуванню їх відмінності та ідеологічного спрямування, сприяло розгортанню двох основних типів ідеології модернізму і народництва, формуючи цілий спектр культурологічних концепцій, появу творчих угруповань і партій, розгортання дискусій.

У літературі кінця XIX — початку XX століття набрав гостроти головний конфлікт між народництвом, з його орієнтацією на збереження культурно-національної ідентичності, і модернізмом — новим естетичним і політичним принципом XX століття, що орієнтувався на загальноєвропейський процес та його універсалізм. "Однак між двома парадигмами, — зазначає вітчизняний літературознавець С. Павличко, — існувала ще одна ключова опозиція — жіночого і чоловічого, або феміністичного і патріархального, яку цілком ясно усвідомлювали всі учасники цього літературного дискурсу" (7).

Леся Українка та Ольга Кобилянська кинули виклик домінуючій чоловічій традиції, бо відчували себе спадкоємницями зрілої традиції "жіночої літератури", маючи своїми попередницями Марка Вовчка і Ганну Барвінок, Олену Пчілку та Наталю Кобринську. "Літературний образ жінки XIX століття — "покритки", "бурлачки", "повії", що були квінтесенцією горя, нещастя й немочі, відступив перед "царівною" і "одержимою духом". В українській літературі вперше прозвучав інтелігентний жіночий голос, а разом з ним і феміністична ідея", — писала Соломія Павличко (7).

Відома зарубіжна дослідниця української культури Ф. Кошарська для характеристики феміністичних тенденцій в українській літературі запропонувала термін "маскарад Фемінізму" (13). З одного боку, він може бути використаний як засіб "феміністичної критики", з іншого — відповідає враженню від сприйняття змісту літературних творів даного періоду пересічним читачем. Саме це явище "замаскованості" фемінізму стало ознакою, притаманною українському літературному рухові.

Входження письменниць до феміністичної проблематики, особистої інтерпретації політичних постулатів фемінізму, а також його втілення у творчості, на думку Соломії Павличко, мало свої зигзаги і парадокси. До того ж, жодна з письменниць не була активісткою феміністського руху.

Так, Леся Українка "жіноче питання" розглядала в дусі франкового радикалізму. Деякий скептицизм щодо фемінізму пояснюється її переконанням, що проблеми жінок

не можуть бути вирішені відокремлено від загально-суспільних. З приводу пропозицій організаторки жіночого руху в Галичині Н. Кобринської стосовно співпраці Леся Українка писала: "Очевидно, ми порозумітись не можемо. Вона задала, наприклад, мені такі теми: "Жінка-українка та її діяльність на полі національного відродження", а я не розумію, як би се приступитись до такої незвичайної теми" (9).

Щоправда, Ольга Кобилянська, на відміну від Лесі Українки, мала певний досвід співпраці з "Товариством Руських жінок на Буковині". 1894 року вона виступила однією з ініціаторок створення цієї феміністичної організації, а в літературі дебютувала навіть як послідовна феміністка. Її "Людина" писалася під безперечним впливом "Духу часу" Наталії Кобринської і була їй присвячена.

Перші класичні повісті О. Кобилянської "Людина" й "Царівна" започаткували новий етап української прози. Це був, по-перше, опис життя середнього класу, а, по-друге, — психологічна проза, в якій внутрішній сюжет відігравав більшу роль, ніж зовнішній. Вона обстоювала певні нові ідеї, зокрема емансипації та фемінізму. "Нова жінка" О. Кобилянської — людина сильна характером, позбавлена романтичної імперсональності, спроможна на одинокий виклик суспільству. Саме цих рис бракувало жіночим образам у чоловічій народницькій літературі.

В опозицію "сильні жінки — слабкі чоловіки", на думку С. Павличко, трансформовано філософські погляди Ф. Ніцше. "Кобилянську вабила романтична надлюдина, — зазначає дослідниця, — але в баченні письменниці вона була, безсумнівно, жінкою" (7). "Негативність" чоловічих персонажів постає, передусім, з їх безхарактерності, слабкості волі.

Чоловічі характери у більш пізніх повістях О. Кобилянської, написаних у 1910-х роках, саме так втілюють цю слабкість натури. Але тут з'являється ще один аспект — ця слабкість пов'язується з традиційною українською старосвітністю, патріархальщиною і консерватизмом.

Героїням О. Кобилянської властива певна закономірність у лінії поведінки. Вони, з одного боку, прагнуть істинного, вільного кохання, а з іншого — бояться його, хочуть і не хочуть любити. Страх перед патріархальним шлюбом видає острах нерівноправності у стосунках жінки і чоловіка.

Реакція критики на перші твори О. Кобилянської виявилася неоднозначною. Леся Українка в статті про буковинських письменників свідомо вступила в полеміку, що впродовж року точилася навколо повісті Ольги Кобилянської. Дві феміністичні повісті і ряд оповідань молодій авторки Леся Українка сприйняла із захопленням. Але деякі критики з народницького табору вирішили, що О. Кобилянська взагалі не може називатися письменницею.

Інтерес становить критична рецензія майбутнього історика та політика Михайла Грушевського на оповідання "Царівна". Вже з першого речення цей відгук свідчить про упередженість автора до самої форми твору: "Оповідання у формі дівочого дневника на звиш 400 сторінок — брр! думав я собі, поглядаючи на сю книжку..." (1).

Рецензент не відчув ні сучасності теми, ні художньої манери авторки. Повість

видалася М. Грушевському модернізацією старої, вічної історії про Попелюшку, в якій бракувало локального колориту: "... історія може бути перенесена без великих перемін у яку-небудь країну..." (1). Крім того, він закидав О. Кобилянській гіпертрофованій психологізм: сюжет психологічний, а "все інше" ролі для О. Кобилянської не відігравало.

Письменниця відреагувала на ці закиди достойно: "Наталка є новітній тип, впроваджений в салон руської літератури, де її жіноцтво сидить на народних строях, з старосвітськими ідеями і зітхає до місяченька. Наталка ж думає вже над собою і другими, так і видить, що праця надає чоловікові смисл в житті. Праця умислова" (3).

У повісті "Царівна" прослідковується головний принцип феміністичного підходу — зосередження на жінці як дієвій силі в історії власного життя, вживання нових інтерпретацій жіночих цінностей, аналіз особистого досвіду жінки, родинних і домашніх структур.

Феміністичне прочитання літературного тексту характерне також для більшості повістей Ольги Кобилянської, де застосовуються різні підходи для висвітлення взаємин чоловіка і жінки, сили однієї чи другої статі, проводячи експеримент через призму художнього психологізму.

Леся Українка, аналізуючи творчість О. Кобилянської, у своїй доповіді "Малорусские писатели на Буковине" зазначала: "...Впоследствии она значительно охладела к феминизму, — быть может потому, что он стал для нее пережитым моментом, а сама идея женской равноправности представилась не требующей теоретических доказательств" (8).

Ользі Кобилянській вдалося відкрити для загалу жіночу реальність, яка не вписувалась у традиційне патріархальне уявлення. Вона асимілювала феміністичну ідею через власну творчість у літературний процес, що модернізувався під впливом ніцшеанської філософії. Участь О. Кобилянської у феміністичному дискурсі сприяла творенню нового образу жінки — інтелектуальної, самодостатньої особистості.

Підсумовуючи, зазначимо: жіночий рух, долаючи на своєму шляху перешкоди, у другій половині XIX – на початку XX століття пройшов складний шлях становлення. Його здобутками стали створення системи освіти, відвоювання громадянських та політичних прав, широка благодійницька та соціальна праця. Гуманістичний характер діяльності жіноцтва сприяв підняттю культурного рівня суспільств різних країн. Розпочате вироблення ідеологічних засад фемінізму завершилося формуванням його філософської доктрини лише за міжвоєнних років XX століття. Проте, сам феміністський рух поступово переріс у потужний фактор суспільного поступу, істотно впливаючи на соціально-культурні та суспільно-політичні процеси суспільства.

Українська інтелектуальна традиція асимілювала західноєвропейський фемінізм, сприйнявши в ньому не тільки ідею боротьби статей за рівноправність, але й соціально-культурні механізми, що сприяли гуманізації суспільства. Водночас самотність прояву фемінізму на західноукраїнських землях підтверджена історичними традиціями українського народу та загальними процесами національного відродження.

Українська феміністична ідея кінця XIX – початку XX століть зростає на національній основі. Піднесення духовної та суспільної активності жіноцтва підготувало майбутній державотворчий потенціал, який повною мірою реалізувався в добу національно-визвольної боротьби українського народу за свою державність.

Поява в контексті української літератури зламу віків фемінного та феміністичного аспектів сприяла модернізації української культури, її руху до європейських культурних широт. Леся Українка та Ольга Кобилянська як представники нової генерації, зробили спробу зруйнувати панівну ідеологію в сфері культури. Завдячуючи їхній діяльності, в українську літературу проникали такі форми й структури європейського творчого досвіду, як інтелектуальна, індивідуальна і культурна рефлексії, міфологічні форми неофольклоризму, символізм та елементи психоаналізу, — ті елементи, які згодом дозволять молодшим письменникам модернізувати, осучаснити українську літературу у 10-20-х роках XX століття.

3. Жіночий ідеал Ольги Кобилянської за повістями "Людина" і "Царівна"

Ольга Юліанівна Кобилянська називала себе просто і скромно — "робітницею свого народу", але для української літератури вона стала окрасою, бо твори її, пройняті глибоким ліризмом, драматизмом та життєвою правдою, є справжнім літературним скарбом.

Кожен такий твір письменниці вражає поетичністю і глибиною зображення характерів, зокрема жіночих. Недарма їх називають енциклопедією жіночої душі. Коли читаєш цю поезію в прозі, починаєш разом з письменницею перейматися внутрішнім життям героїнь: захоплюєшся ними, співчуваєш, сумуєш, радієш... Але ніколи не залишаєшся байдужим! Чи не в цьому сила таланту Кобилянської?

Ідеал О. Кобилянської — жінка освічена, інтелігентна, з високими духовними запитами і прогресивними поглядами. Зачаровує її серце: воно у героїнь Кобилянської — любляче і ніжне, здатне на великі почуття.

Саме таких, відважних і прекрасних жінок, які борються за свою гідність і незалежність, змальовує письменниця у повістях "Людина" (1892) і "Царівна" (1895). Коли я читала ці повісті, мені здавалося, що і в Олені Ляуфлер, і в Наталці Веркович Ольга Кобилянська відкриває переді мною куточки своєї власної душі, часточку самої себе.

Олена Ляуфлер, головна героїня повісті "Людина", — особистість сильна, горда, цільна. У неї тонке розуміння мистецтва, інтереси її різнобічні. Її не влаштовує буденне жіноче щастя, і вона прагне стати поряд з чоловіками у суспільному поступі, захоплюючись новими ідеями. Щоб врятувати родину від важких бідувань, дівчина повинна вийти заміж за лісника. Та вона з гідністю ставить до цього насильства над собою, зберігаючи внутрішню волю. Оленину душу розривають почуття, які вона ховає за гіркою іронією, їхнє протистояння. Впевнена, що жодного читача образ цієї героїні не залишить байдужим. Недарма Кобилянська змінила першу назву твору "Вона вийшла заміж" на більш влучну — "Людина".

На відміну від Олени Ляуфлер, Наталка Веркович з повісті "Царівна" дійсно стала царівною своєї долі. Мене захопив її внутрішній світ, що розкривається через роздуми героїні, своїми світлими мріями, романтичністю і чистими сподіваннями: "В моїй душі повно мрій, багато образів, барв..." — зізнається вона. Кривда й упереджене ставлення не в змозі зламати духовну міць Наталки, бо в ній переплелись рішучість з терплячістю, сила розуму з ніжністю серця. І нехай Наталка ще не бачить виразно свого місця на громадській дорозі, але вона прагне знайти собі справу, корисну для людей і батьківщини: "Я вірю в це, як вірю в силу волі, і я несказанно горда за тих, що ступили на дорогу, котра веде до сього полудня..." — говорить Наталка. "Полудне" — так вона назвала своє особисте щастя, що настало в житті дівчини, — "воно настане і для нашого народу, правда ж?" — неначе до мене звертається Царівна.

І я не можу не підтримати Наталку, бо разом із нею вірю в це.

4. Авторська позиція

у повісті Ольги Кобилянської "Людина"

Ольга Юліанівна Кобилянська увійшла в літературу як видатний митець демократичного напрямку, майстер художнього слова. Вона збагатила літературну скарбницю України творами, в яких відбилосся життя буковинського селянства та інтелігенції. Всі вони перейняті палкою любов'ю до трудящих мас, бажанням бачити рідний народ вільним, щасливим, возз'єднаним.

Ці ідеї еднають письменницю з іншими прогресивними письменниками, якими багата історія української літератури. Але існує особливість, яка притаманна лише О. Кобилянській. Талановита письменниця є постаттю, що найяскравіше втілює ідею українського літературного фемінізму межі століть. Вона була феміністкою за переконанням, феміністками виступають її героїні.

Перший твір такого напрямку й один з її перших творів взагалі — повість "Людина" (1892), присвячена Наталі Кобринській, яка була ідейним учителем Кобилянської і прилучила її до фемінізму. Слід зазначити, що у письменниці був дуже вимогливий підхід і принципова позиція щодо ролі жіноцтва в суспільстві. Однак прогресивне твердження про потребу жінки брати активну участь у громадському житті було обмежене тими рамками, в яких уявляла собі Кобилянська цю діяльність жінок. Самоосвіта, самовдосконалення — ось, власне, програма О. Кобилянської, діячки жіночого руху.

У повісті "Людина" надзвичайно виразно відбилися ці принципи. Втілюючи їх у твір, письменниця знайомить нас з Оленою Ляуфлер — головною героїнею, що довго опирається намаганням міщанського середовища звести її до звичайного на той час для жінки становища безсловесної рабині. Обмежені у своїх поглядах інтересами власного благополуччя, представники цього середовища не живуть, а животіють — бездумно і безглуздо. Всяке намагання піднятися над "шлунковими" інтересами розглядаються у цьому середовищі як пусте й шкідливе мріяння. Тим яскравішим постає на їхньому тлі образ Олени, сильною й цільною особистості. Серед цього оточення вона виділяється різнобічними інтересами, художнім смаком, тонким розумінням мистецтва. Вона

бачить своє місце поряд з чоловіками у прогресивному поступі суспільства. На мій погляд, саме тут криється визначна мистецька позиція Ольги Кобилянської: в час, коли буржуазний світ і його продажна література зводили людину до рівня "двуногої тварини", письменниця проголошує славу людині — найдосконалішому, мислячому творінню природи. І хоч під тиском обставин Олена Ляуфлер змушена відмовитись від мрій про незалежне життя, стати дружиною, вірніше — рабинєю нелюбого чоловіка заради матеріального добробуту збіднілих батьків, вона не може до кінця змиритися з цими обставинами. Дівчина вивчає свого майбутнього нареченого уважно, шукає в ньому те добре, що ви-кликала хоча б повагу замість любові. Я в цьому вбачаю не лише усвідомлені принципи героїні, але й наслідування "книжковим" ідеалам. Та це — моя думка.

Відверто кажучи, мене інколи вражає її твердість, неначе в неї дійсно чоловічий характер. Та цьому хибному враженню заперечують її суто жіночі риси: вона прагне до жіночого щастя (однак лише з чоловіком, що переймається її поглядами); вирішує наблизити до себе Фельса і в той же час підсвідомо намагається віддалити час освідчення; панічно боїться свого майбутнього, але має твердий намір здійснити задумане. Зворушливою є сцена прощання Олени з листами Стефана Лієвича, найдорожчим, що у неї залишилось.

Ольга Кобилянська своєю повістю стверджує, що жінка — неповторна особистість, яка має право вибору, можливість чинити так, як підказує їй серце. Вона — людина!

ВИСНОВКИ

З вищенаведеного можна зробити наступні висновки:

Леся Українка та Ольга Кобилянська кинули виклик домінуючій чоловічій традиції, бо відчували себе спадкоємницями зрілої традиції "жіночої літератури", маючи своїми попередницями Марка Вовчка і Ганну Барвінок, Олену Пчілку та Наталю Кобринську. "Літературний образ жінки XIX століття — "покритки", "бурлачки", "повії", що були квінтесенцією горя, нещастя й немочі, відступив перед "царівною" і "одержимою духом". В українській літературі вперше прозвучав інтелігентний жіночий голос, а разом з ним і феміністична ідея", — писала Соломія Павличко.

Перші класичні повісті О. Кобилянської "Людина" й "Царівна" започаткували новий етап української прози. Це був, по-перше, опис життя середнього класу, а, по-друге, — психологічна проза, в якій внутрішній сюжет відігравав більшу роль, ніж зовнішній. Вона обстоювала певні нові ідеї, зокрема емансипації та фемінізму. "Нова жінка" О. Кобилянської — людина сильна характером, позбавлена романтичної імперсональності, спроможна на одинокий виклик суспільству. Саме цих рис бракувало жіночим образам у чоловічій народницькій літературі.

В опозицію "сильні жінки — слабкі чоловіки", на думку С. Павличко, трансформовано філософські погляди Ф. Ніцше. "Кобилянську вабила романтична надлюдина, — зазначає дослідниця, — але в баченні письменниці вона була, безсумнівно, жінкою". "Негативність" чоловічих персонажів постає, передусім, з їх безхарактерності, слабкості волі.

Чоловічі характери у більш пізніх повістях О. Кобилянської, написаних у 1910-х роках, саме так втілюють цю слабкість натури. Але тут з'являється ще один аспект — ця слабкість пов'язується з традиційною українською старосвітністю, патріархальщиною і консерватизмом.

Героїням О. Кобилянської властива певна закономірність у лінії поведінки. Вони, з одного боку, прагнуть істинного, вільного кохання, а з іншого — бояться його, хочуть і не хочуть любити. Страх перед патріархальним шлюбом видає острах нерівноправності у стосунках жінки і чоловіка.

Ідеал О. Кобилянської — жінка освічена, інтелігентна, з високими духовними запитами і прогресивними поглядами. Зачаровує її серце: воно у героїнь Кобилянської — любляче і ніжне, здатне на великі почуття.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Грушевський М. "Царівна" / АИВ. - 1898. — Т.1.-Кн.3;
2. Драй-Хмара М. Леся Українка: Життя і творчість// Драй-Хмара М. З літературно-наукової спадщини. — Нью-Йорк: Наукове товариство ім.Т.Шевченка, 1979;
3. Кобилянська О. Твори в 5 т. — К., 1995 — Т.5;
4. Коллонтай А.М. Введение к книге "Социальные основы женского вопроса" (1908)// Коллонтай А.М. Избранные труды и речи. - М., 1972;
5. Мольтманн-Вендель Э. И сотворил Бог мужчину и женщину: Феминистская идеология и человеческая идентичность// Вопр. философии. - 1991. — № 3;
6. Некрасова Е.Н. Философия пола// Философия: Учебник. - М.: Русское слово, 1996;
7. Павличко С. Дискурс модернізму в українській літературі. — К., 1999;
8. Савчук Б. Жіноцтво в суспільному житті Західної України (остання третина XIX ст. - 1939 р.) - Івано-Франківськ, 1999;
9. Феминизм// Современный философский словарь. - М. - Бишкек - Екатеринбург, 1996.;
10. Юк З.М. Труд женщины и семья. - Минск, 1975;
11. Koscharsky H. Mashed Feminist in Ukrainian Literature// Journal of Ukrainian Studies 20, nos. 1-2 (Summer Winter 1995).